

Azerbaycan: Toplum ve Siyaset

İNSAMER yuvarlak masa toplantılarında geçen hafta Türkiye ile tarihî ve manevi bağları bulunan kardeş ülke Azerbaycan'ın toplumsal dinamiklerinin ve siyasetine yön veren başlıca meselelerin ele alındığı bir sunum gerçekleştirildi. Merkezimiz Rusya ve Kafkasya Çalışmaları Araştırmacısı Yavuz Kerimoğlu'nun "Azerbaycan: Toplum ve Siyaset" başlıklı sunumunda öne çıkan konular kısaca şöyleydi:

Bir millet, iki devlet" sloganı ile yola çıkan ve jeopolitik konumu itibarı ile bölgenin önemli ülkelerinden biri olan Azerbaycan, bugün %60'ı 35 yaş altındaki 10 milyonluk nüfusu ile dinamik ve gelişmekte olan bir ülke.

1991 yılında kazanılan bağımsızlığın ilk yıllarında oldukça zor günler geçiren Azerbaycan, o günlerde bir taraftan 70 yıllık Sovyetler Birliği'nin dağılmış ortak ekonomisinin çıkmazı ile mücadele ederken bir taraftan da Ermeni-Rus işgalci kuvvetleri ile savaşmak durumunda kalmıştır. Topraklarının %20'si işgal altına giren ülke, 20.000 civarında şehit vermiştir. O günlerde bir milyon kişinin mülteci konumuna düştüğü Azerbaycan'da, temel ihtiyaç maddelerine erişimde ciddi sorunlar yaşanmıştır: ekmek için oluşan uzun kuyruklar, elektrik ve doğal gazın haftalarca kesilmesi vb.

90'lı yılların sonuna doğru sağlanan devlet otoritesi ve yurt dışına satılan petrol ve gazdan elde edilen gelir sayesinde Azerbaycan hızlı bir toparlanma ve gelişme göstermiştir. Halkın gelir düzeyi yükselmiş, Azeri iş adamları ve devlet kurumları, hem iç ekonomide hem de diğer ülkelerde büyük yatırımlar yapmaya başlamıştır.

Azerbaycan bugün 80.000'e yaklaşan düzenli ordusunun yanı sıra, Türkiye'nin de desteği ve ortaklığı ile kurmuş olduğu askerî sanayi ile Afrika ve Latin Amerika ülkelerine ihracat yapar hale gelmiştir.

Altı hava limanından yurt dışına uçuşlar gerçekleştiren Azerbaycan, 2012 yılında TV, radyo ve internet yayınlarının aktarılmasını sağlayan Azerspeys-1 uydusunu uzaya yerleştirmiştir.

Siyasi yapı olarak çok partili sistemi benimseyen ve başkanlık sistemi ile yönetilen Azerbaycan'da 125 milletvekili Millî Meclis görev yapmaktadır. Ülkede iktidardaki Haydar Aliyev'in kurmuş olduğu Yeni Azerbaycan Partisi yanı sıra muhalefetteki Musavat ve Halk Cephesi öne çıkan diğer partilerdir. Öte yandan ideolojisi ve yapılanması ile marjinal bulunan ve devlet tarafından faaliyetleri durdurulup liderleri tutuklanan İslam Partisi de genelde Bakü yakınlarındaki köyler ve ülkenin güney kesimlerinden destek bulmaktadır.

Eğitim seviyesinin oldukça yüksek olduğu Azeri toplumunda büyük şehirlerde Azericenin yanı sıra Rusça yaygın olarak konuşulmaktadır.

Ülkede 1936 yılında Stalin'in dayatması ile kimliklerdeki millet ismi Türk'ten Azeri'ye çevrilmiştir. Azerbaycan'da Azerilerin yanı sıra Ruslar, Kürtler, Kafkas kökenli Lezgiler, Avarlar, İran kökenli Talışlar ve diğer etnik gruplar asırlardır barış ve dostluk içerisinde yaşamaktadır. Millî, dinî ve mezhebî zeminde her ne kadar çeşitli kartlar oynanmak istense de halkın genelinin toleranslı ve hoşgörülü olduğu ülkede bu taktikler tutmamaktadır. Ülke Müslümanlarının %60'ı Şii, %40'ı Sünnî'dir. Ülkedeki Ortodoks, Protestan, Katolik ve Yahudiler de inanç ve ibadetlerini özgürce yaşayabilmektedir.

Seküler bir anlayışla kurulmuş anayasal düzende yönetilen Azerbaycan'da başka coğrafyalarda görülen mezhepler arası gerginlikler pek yaşanmamaktadır. Devlet bu konuda oldukça dikkatli davranmakta ve kontrol mekanizmalarını büyük bir ciddiyetle işletmektedir. Ülkedeki Şiiiler Sünnîlere göre daha kurumsallaşmış ve teşkilatlanmış bir yapıdadır. Öte yandan ülkedeki Sünnîleşme oranı daha fazladır.

Arap ülkelerinde ve İran'da dinî eğitim almış kişiler, cami ve resmî dinî kurumlarda görev alamamaktadır. Dinî içerikli yayınların basımı veya dışarıdan ülkeye girişi için izin alınması zorunludur. Azerbaycan'da Türkiye, İran ve Arap ülkelerinden STK ve vakıflar izinli olarak çalışmalar yapabilmektedir. Bu kurumlar ülkede bilhassa komünizmin 70 yıllık izlerinin silinmesi için çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Dış siyasette denge politikasını benimseyen Azerbaycan; Türkiye, İran ve daha geniş çapta Rusya ve Batı arasında aşırı uçlara kaymadan iyi ilişkiler ve karşılıklı menfaatler üzerinden siyaset yapmaktadır. Bu tarz bir politika ülkenin istikrar, gelişme ve refahı için zorunlu görülmektedir. Azerbaycan'ın bu ülkelerle ilişkilerinde öne

çıkan ve belirleyici olan meseleler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Rusya

1. İşgalci Ermenistan'ın müttefiki ve destekçisi olması
2. Rusya'da 1,5 milyon Azeri işçinin çalışıyor olması (Bu işçiler Azerbaycan ekonomisine yıllık 1,5 milyon dolar gelir sağlıyor.)
3. Bakü'de Rus asıllı halkların ve ülkenin kuzeyinde Kafkas asıllı Lezgilerin yaşıyor olması

Batı

1. Azerbaycan ekonomisinde ve özellikle petrol sektöründe büyük yatırımlar yapılmış olması
2. Sivil toplum kuruluşlarına olan destekleri (Arap Baharı'ndan sonra devlet, STK'lara ciddi kısıtlamalar getirmiş durumda)

İran

1. Ülkedeki Şiiler üzerinden etki alanını genişletme çabasında olması
2. Gelir seviyesi düşük olan halkın, sağlık hizmetleri ve gıda ticareti için İran'a gidip gelmesi
3. Azerbaycan'ın güneyindeki nüfusun yoğun olarak İran kökenli olması.

Türkiye

1. Kültür, din, dil kardeşliğinin etkisi ile ülke halklarının birbirine olan muhabbeti
2. Türkiye'nin dış siyasette ve diğer her alanda Azerbaycan'a daimi destek sağlaması
3. Ekonomide büyük ve yaygın yatırımları olması

Azerbaycan için çözüm bekleyen başlıca problemler ise özetle şöyle sıralanabilir:

- Karabağ ve çevresindeki işgal devam etmektedir. AGİK arabuluculuğu buradaki sorunun çözümü için sonuç vermemektedir. Ateşkes devam etmesine rağmen Ermeni tarafından sınır boyunda sık sık ihlaller yaşanmakta, çıkan çatışmalarda can kayıpları olmaktadır.
- Hazar Denizi'nin statüsü ve millî bölgelerinin netleşmesinden sonra Rusya, Kazakistan, Türkmenistan ve İran'la buranın kullanımı konusunda bir anlaşmaya varılamamış olması gerilime sebep olmaktadır.
- Ülke ekonomisinde ve sosyal hayatta, komünist sisteminden miras kalan rüşvet, yolsuzluklar ve tekelciliğin çok yaygın olması.